

Хададова Ф.
студентка історичного факультету
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

Справи про звинувачення євреїв Волині в ритуальних вбивствах наприкінці XVII – XVIII ст.

Протягом ряду століть євреї жили пліч-о-пліч з іншими народами Речі Посполитої. Маючи власну культуру, релігію та традиції, вони вели спосіб життя, закритий від сторонніх. Ця закритість та постійне слідування традиціям, що відрізнялись від християнських, часто призводила до ворожого ставлення українського населення до представників єврейських общин. Це також сприяло виникненню різноманітних домислів щодо невідомих та незрозумілих іудейських обрядів [1, с. 136].

В деяких випадках подібні домисли мали для євреїв Речі Посполитої в цілому та Правобережної України зокрема, трагічні наслідки. Серед них – звинувачення євреїв в так званих ритуальних вбивствах християнських дітей. В більшості випадків ці вигадки побутували в якості переказів, але інколи використовувались, зокрема польською владою, у власних інтересах.

Метою ритуальних вбивств, згідно переказів, було добування християнської крові для додавання її в мацу напередодні свята Пейсах. З цією метою, як вважалося, євреї заманювали до себе маленьких християнських хлопчиків, зваблюючи їх солодощами, а потім вбивали. Для добування крові ще живу дитину поміщали у бочку, начинену цвяхами зсередини, і качали по приміщенню, аж доки з тіла не витікала вся кров. Далі кров ніби роздавалася по єврейським общинам [2, с. 173].

Звинувачення іудеїв у вказаному злочині часто призводили до судових процесів, подробиці яких викладались у друкованих виданнях, які розповсюджувались по всій території Речі Посполитої. Це явище було характерним для початку XVIII ст., коли по всіх воєводствах польської держави прокотилася хвиля юдофобії [3, с. 440-441].

Серед авторів брошур і листків переважали представники католицького духовенства. Так ксьондз Жуковський був автором поеми про християнську дитину, нібито замордовану євреями в 1698 році. Поема була відома і в Правобережній Україні.

У 1720 р. вийшла брошура ксьондза Каетана Солтика, майбутнього єпископа - коадьютора Київського та Чернігівського, під назвою «Злоба євреїв, що мордують християнських дітей». Таким чином розповсюджувались і юридичні документи, пов'язані зі справами про ритуальні вбивства – приговори суду. Так у 1747 р. з'явилася брошура «Присуд євреям, що вбили і катували Антонія із Заславля» А у 1753 р. приговор по одній із найрезонансніших справ – Житомирської, був навіть видрукований у Кракові. На обкладинці було зображення вбитої дитини [4, с. 443-447].

Серед цілого ряду справ про ритуальні вбивства особливий розголос мали ті, що відбувались на Волині – в Полонному, Заславлі, Житомирі. При чому, в містечку Полонному справа стосувалась вбивства вже дорослого парубка, що не характерно для вибору жертви, якою мав бути маленький хлопчик. І навіть те, що возні (слідчі) не виявили характерних слідів від цвяхів на тілі, не зупинило князя Йосипа Любомирського, воєводу Люблінського і власника Полонного, від винесення смертного приговору кільком євреям і равину [5, с. 106].

У вказаному випадку слідство проводилось під керівництвом власника містечка, але частіше подібні справи розглядав Генеральний Гродський суд Київського воєводства, Житомирський Гродський суд або Київський консисторський суд. Саме по вказаним інстанціям пройшла так звана Житомирська справа [6, с. 298].

Сутність її полягала в тому, що 30 євреїв і єврейок із 11 містечок Волині (Квилівка, Котлярка, Крошня, Маркова Волиця, Овруч, Паволоч, Полонне, Сокульчі, Станішівка, Харлеївка, Ходорков), були звинувачені у викраденні та вбивстві маленького сина шляхтича Адама Струдзинського з метою отримання християнської крові.

Під час слідства, яке пройшло досить швидко, що було нетиповим для тодішнього судочинства, не бралися до уваги ні відсутність на тілі хлопчика слідів від цвяхів, ні той факт, що звинувачені євреї у час скоєння злочину знаходились далеко від місця його скоєння і навіть не були знайомі між собою. Якщо звернути увагу на те, що всі «злочинці» були представниками заможних родин, які в подальшому мали сплатити так звану «головщину», то можна зробити висновок, що метою цієї справи було примусити євреїв сплатити доволі великі суми (1000 польських злотих) [6, с. 297].

Другою причиною великої уваги до Житомирської справи було те, що її використав для своєї мети єпископ Каетан Солтик. Він бажав використати справу проти волинських євреїв для укріплення католицької віри в українських землях, а також для створення авторитету недавно збудованому в Житомирі костьолу Св. Софії. Саме туди було поміщено тіло хлопчика, з яким нібито відбувались дива. Переказували, що він в костьолі повідомив, хто його вбив, а його тіло довго не розкладалось. Для такої мети було не шкода кілька єврейських життів [6, с. 301].

За приговором, який починався словами: «для обуздання омерзительной еврейской жестокости, безбожно продолжающейся у них по наследству со времени замучения Господа Иисуса Христа и проявляющейся до сих пор в замучении христиан», а далі слідував жорстокий вирок. 12 чоловік були засуджені до четвертування, а двох - до відрубання голови. Страти відбулись у травні 1753 р. в Станішівці та на Крошні.

Слід зазначити, що інші представники волинського єврейства зберігали пам'ять про «святих із Паволочі і Ходоркова», на честь яких читалась спеціальна молитва, а їх могила на Смолянському єврейському кладовищі була місцем паломництва ще на початку ХХ ст. [7, с. 56].

Отже можна зробити висновок про те, що польська влада протягом XVIII ст. активно використовувала перекази про ритуальні вбивства євреями християнських дітей у своїх власних цілях. Навіть не зважаючи на матеріали слідства, які фактично протирічили звинуваченням, справи завжди розглядались не на користь євреїв. Представляючи їх у ролі жорстоких вбивць польська влада і католицьке духовенство намагались привернути увагу місцевого українського населення до своїх дій, ніби направлених на охорону безпеки та інтересів християнського населення Правобережної України.

Список використаних джерел і літератури

1. Евреи в Юго-Западной России // Древняя и новая Россия. Ежемесячный исторический журнал – СПб.: Тип. Грацианского., 1879. – Т. XV. – С. 135 – 138.
2. Кузьмин И. Материалы к вопросу об обвинениях евреев в ритуальных преступлениях – СПб., 1913. – 176 с.
3. Геккер Е. Юдофобия в Польше XVIII века // Еврейская старина. – СПб., 1913. – Вып. 4. – С.439 – 454.
4. Геккер Е. Католическое духовенство и ритуальные процессы // Еврейская старина. – СПб., 1913. – Вып. 4. – С.439 – 454.
5. Бейлин С. Был ли вымысел? // Еврейская старина. – Петроград., 1914. – Вып. 1. – С.106 – 108.
6. Гольдштейн С. Житомирское дело 1753 года по обвинению в ритуальном убийстве, в освещении документальных данных // // Еврейская старина. – Петроград, 1915. – Вып. 3 - 4. – С.296 – 323.
7. Еврейская семейная библиотека. – СПб., 1903. – Кн. IX. – С. 55-57.